

راهنمای برنامه‌ریزی برای افزایش سواد آبی و محیط زیستی

درآمدی بر مفاهیم و رویکردها

نویسندگان:

محمد بهنام رسولی

محمدجواد سمیعی

مهدی زینلی

قابل استفاده در سازمان محیط زیست

پیشگفتار

همه ما و به شکل عمومی‌تر تمام موجودات هستی، همواره در تکاپو و در پی برآوردن نیازهای خود از محیط پیرامونی و محیط‌زیست گرداگرد خود هستیم و تنها در صورت تأمین نیازهای اولیه مورد نیازست که قادر به دنبال نمودن سایر نیازهای خود (در سطوح بالاتر نظریه سلسله مراتب نیازهای انسانی^۱ موسوم به هرم مازلو) خواهیم بود. کیفیت و کمیت بهره‌رسانی از منابع پیرامونی ما رابطه مستقیمی با نحوه حس مالکیت و تعلق خاطر ما نسبت به این منابع دارد، به طوری که میزان حراست از منابع شخصی و اختصاصی، نسبت به منابع عمومی (منابع مشترک و مشاع)، دو حوزه مختلف عرفی و حقوقی خاص خود را دنبال می‌کند. واقعیت اینست که همواره منابع طبیعی و محیط‌زیست پیرامونی ما (متشکل از آب، خاک، هوا و تنوع زیستی) از همین منظر آسیب‌پذیر بوده و متأسفانه مورد طمع‌ورزی و رقابت عده‌ای بر سر بهره‌برداری بیش‌تر و اسراف کوتاه مدت فردی) که با تخریب منابع همراه بوده است؛ مواجه شده‌اند. نمونه این موضوع در بهره‌برداری بیش از اندازه از منابع آب زیرزمینی در قالب اضافه برداشت از چاه‌های مجاز و برداشت از چاه‌های غیرمجاز (فاقد مجوز و پروانه بهره‌برداری)، به خوبی قابل مشاهده است؛ به شکلی که تمامی سفره‌های آب زیرزمینی در دشت‌های حاصلخیز کشور با افت مداوم سطح آب مواجه بوده و در حال از دست دادن همیشگی ظرفیت نگهداشت آب خود هستند. نمونه‌های قابل مشاهده‌تری از این تخریب؛ خشکیدگی تالاب‌ها، رودخانه‌ها، فرسایش خاک و هزاران مورد دیگر است که با مرور اخبار و جراید، همگی با آن بطور روزانه روبرو بوده‌ایم.

بر این اساس، باید پذیرفت که تنها در صورت جاری شدن حس تعلق عمومی و وظیفه‌مندی نسبت به پاسداری و حراست از محیط‌زیست و تعریف مدل بهره‌برداری پایدار از منابع طبیعی است که می‌توان امیدوار به احیا و حفاظت از سرمایه‌های ارزشمند محیط‌زیست

پیرامون خود باشیم. هر حرکتی در این مسیر؛ نیازمند درک این واقعیت است که تخریب محیط‌زیست در پی خود، نابودی زندگی و سرزندگی ما را به دنبال خواهد داشت و دیرروزی نخواهد بود که بشر در مواجهه با پیامدهای تصمیمات و نقش خود در رابطه با منابع ارزشمند طبیعی پیرامونی خود، قرار خواهد گرفت.

لازمه تحقق چنین حرکت عمومی؛ آگاهی بخشی، حساس‌سازی و آموزش و وفاق بر سر راه‌ها و روش زندگی محیط‌زیستی سالم است. در این صورت، ایران، متشکل از جمعیتی ۸۰ میلیونی از خط‌بازان خواهد بود و دولت‌ها در مقابل پشتیبانی‌ها و مطالبه‌گری‌های محیط‌زیستی، مرتب‌تر پیش، احساس مسئولیت و غرور خواهند داشت.

گروه نویسندگان کتاب حاضر، نکیه بر چنین بینش و منشی، با گردآوری مجموعه مبانی تئوریک قوی و تجارب کاربردی، ارزشمندی که در طی انجام پروژه‌های مختلف ارتقاء سواد آبی و محیط‌زیستی یا همان ظرفیت‌سازی اجتماعی، در کشور و در استان خراسان رضوی، در طول یک دهه‌ی گذشته دنبال کرده و تحسین و تقدیر مراجع مختلف داخلی و بین‌المللی را به همراه داشته است؛ به دنبال ترسیم نقشه‌ی روشن و به جلو در این زمینه‌اند تا پایه‌ای ارزشمند برای تعریف و راهبری اقدامات مفید و موثر در این زمینه بنیان گردد. امیدواریم این کار بتواند گامی موثر در این مسیر بردارد و گام‌های بعدی، در راستای گسترش دانش، گفت‌وگو و تجربه‌های "ارتقاء سواد آبی و محیط‌زیستی" نیز، متناوب با عمق و شدت چالش‌ها و مسائل محیط‌زیستی استان، کشور و منطقه؛ تعریف و ترسیم گردد.

حمید صالحی

اردیبهشت ۱۳۹۷